

Visienota ‘Digisprong’: naar meer kansen voor elk kind

Op 22 december 2020 diende minister Ben Weyts een visienota van de Vlaamse Regering in bij het Vlaamse parlement: ‘Digisprong. Van achterstand naar voorsprong. ICT-plan voor een kwalitatief digitaal onderwijs in uitvoering van het relanceplan Vlaamse Veerkracht’. Op de vergadering van de Commissie voor Onderwijs, van 7 januari 2021, waarop de kinderrechtencommissaris het Jaarverslag 2019-2020 van het Kinderrechtencommissariaat voorstelde, vroegen verschillende commissieleden naar het standpunt van het Kinderrechtencommissariaat op deze visienota.

1. Digitalisering en kinderrechten

De nota schetst hoe de minister de uitbouw van de digitale component (‘digitalisering’) in het Vlaamse onderwijs de komende jaren een versnelling hoger wil doen schakelen. In de inleiding schetst de nota een aantal redenen om dat te doen:

- Meer en diepgaander leren mogelijk maken
- Leerlingen ICT-competenties bijbrengen
- Onderwijsprocessen beter ondersteunen en meer personaliseren, zowel ten bate van sterkere leerlingen als van meer kwetsbare leerlingen
- Betere opvolging van de leervorderingen van leerlingen
- Beter en sneller kunnen schakelen naar afstandsonderwijs bij afwezigheid door ziekte, tijdelijke sluiting door een epidemie, ...
- Optimalisatie van de communicatie met leerlingen en ouders
- Het Vlaamse onderwijs attractiever maken voor leerkrachten
- Administratieve processen vereenvoudigen

Alhoewel de voorbije elf maanden de noodzaak van extra inzetten op digitalisering vooral onder de aandacht kwam door de coronacrisis en de verplichte overschakeling naar deeltijds of voltijds afstandsonderwijs, is uit

die opsomming duidelijk dat beter en flexibeler afstandsonderwijs kunnen realiseren maar één van de motieven vormt.

De nota maakt meteen duidelijk dat de uitbouw van die digitale component geen doel op zich is, maar een middel om verbeteringen te realiseren, op minstens acht vlakken.

Mogelijks met uitzondering van het laatste punt in de opsomming hierboven, draagt elk van die opgesomde verbeteringen op zijn beurt bij tot een betere realisatie van het recht op onderwijs. Dat recht op onderwijs willen we immers interpreteren als een recht op kwalitatief hoogstaand onderwijs dat de talenten van kinderen en jongeren ten volle weet te ontplooien en maximaal tegemoet komt aan hun leernoden. Het is vanuit dat perspectief dat we de visienota doornamen.

Daarnaast raakt de verdergaande digitalisering van onderwijs natuurlijk ook aan andere kinderrechten, zoals het recht op fysieke en psychische integriteit. We zijn daarom blij dat cybersecurity en de aanpak van cyberpesten twee aandachtspunten in de nota zijn.

De nota komt daarmee in grote mate tegemoet aan de aanbevelingen die het Europees Netwerk van Kinderombudspersonen (ENOC) en het European Network of Young Advisors (ENYA) in 2019 formuleerden. Daarin wordt onder meer gepleit voor gelijke en veilige toegang tot digitale media, internet en onderwijsplatforms voor alle jongeren.¹²

2. Vier of tien speerpunten?

Na de waarom-vraag volgt de hoe-vraag. De nota focust daarvoor op vier speerpunten:

- Betere ICT-infrastructuur in het leerplichtonderwijs (laptops, internet)
- Versterking van het ICT-beleid in scholen
- Professionalisering van leraren en lerarenopleiders en aangepaste digitale leermiddelen
- Uitbouw van een kennis- en adviescentrum 'Digisprong'.

Het speerpunt over de ICT-infrastructuur is helder uitgewerkt mét aandacht voor cyberveiligheid, duurzaamheid en gelijke kansen (een ICT-toestel voor elke leerling vanaf het vijfde leerjaar lager onderwijs).

Onder het tweede speerpunt vermeldt de nota uitbreiding van de omkadering voor ICT-coördinatie op scholen, verheldering van de opdracht van ICT-coördinatoren met aandacht voor hun pedagogisch-ondersteunende rol. Aan scholen wordt gevraagd in hun ICT-beleid ook de aanpak van cyberpesten en e-inclusie te voorzien, met aandacht voor ouders die weinig digitaal geletterd zijn.

Het derde speerpunt gaat eigenlijk over verschillende zaken:

- de ontwikkeling van (Nederlandstalige) digitale leermiddelen (digitale content),
- het breed en eenvoudig beschikbaar maken van die software,

¹ European Network of Ombudspersons for Children, *Position Statement on Children's Rights in the digital environment*, adopted at the 23th ENOC Annual General Assembly, 27 september 2019, Belfast, enoc.eu/wp-content/uploads/2019/10/ENOC-2019-Statement-on-Childrens-Rights-in-the-Digital-Environment.pdf

² ENYA *Young People's recommendations on Children's Rights in the digital environment*, adopted at the 23th ENOC Annual General Assembly, 27 september 2019, Belfast, enoc.eu/wp-content/uploads/2019/10/ENYA-recommendations-on-childrens-rights-in-the-digital-environment-FV.pdf

- de ontwikkeling van een referentiekader voor kwaliteitsvol digitaal onderwijs,
- professionalisering (op maat) van leraren en lerarenopleiders ter versterking van hun (pedagogische) ICT-competenties.

Ook het vierde speerpunt richt zich niet op één focus, maar omvat een waaier van thema's. Centraal staat de uitbouw van de bestaande educatieve portaal-site KlasCement (<https://www.klascement.net/>) tot een volwaardig kennis- en adviescentrum ter ondersteuning van leerkrachten, scholen en pedagogische begeleidingsdiensten bij de uitbouw van een digitale onderwijscomponent en een krachtig ICT-schoolbeleid. Maar daarnaast gaat het ook over:

- de versterking van data-onderbouwd schoolbeleid (wat wij begrijpen als het systematisch gebruik van objectieve data over aanwezigheden, leervorderingen en dergelijke, al dan niet in relatie tot leerlingkenmerken, als basis voor de interne kwaliteitszorg in scholen),
- de versterking van een data-onderbouwd onderwijsbeleid (analoog maar dan op Vlaams niveau),
- vereenvoudiging van schooladministratie en optimalisering van de dienstverlening door de overheid aan scholen door verdere digitalisering.

Die laatste drie zijn zeker ook belangrijk, maar zijn volgens ons van een duidelijk andere orde dan een laagdrempelige portaal-site waar leerkrachten, coördinatoren en begeleiders inspiratie kunnen opdoen voor het uitwerken van kwaliteitsvolle digitale leeractiviteiten voor leerlingen.

Het zou de helderheid en de verdere uitwerking en uitvoering van de visienota en de monitoring daarvan ten goede komen, mochten de verschillende knelpunten en verbeteringsacties die de nota formuleert onder tien duidelijk onderscheiden speerpunten ondergebracht worden. Het valt bijvoorbeeld op dat de nota 'tekort aan datagebruik voor de uitbouw van een schoolbeleid' wel als knelpunt vermeldt (op p. 11), maar daar vervolgens geen duidelijk overeenkomstige actie aan koppelt. Waar dat knelpunt precies op slaat, blijft in de nota ook erg vaag. Ook belang van (het stimuleren van) de ontwikkeling van kwaliteitsvolle digitale leermiddelen raakt in de nota wat ondergesneeuwd door de andere elementen waarmee het onder één rubriek geplaatst werd.

3. Nog enkele knelpunten

Wat het Kinderrechtencommissariaat zeer apprecieert, is dat de nota oog heeft voor kwetsbare leerlingen, in het bijzonder leerlingen uit gezinnen in armoede en/of van wie de ouders weinig of niet digitaal geletterd zijn.

Toch blijven we ook in dat verband nog met enkele vragen zitten.

3.1. Financiële drempels vermijden

Onder het eerste speerpunt valt het plan om elke leerling vanaf het vijfde leerjaar lager onderwijs via de school van een ICT-toestel (laptop, ...) te voorzien. In de praktijk zal dat wellicht een toestel zijn dat leerlingen mee naar huis kunnen nemen: voor huistaken of voor afstandsonderwijs. De eerste aanzet daartoe werd de voorbije maanden reeds gegeven. Uit klachten van ouders of organisaties die werken met mensen in armoede vernemen we dat sommige scholen voor het gebruik van zo'n laptop door leerlingen van de ouders een waarborgsom vragen – voor het geval onderweg naar thuis of school of bij gebruik thuis het toestel schade oploopt. Het is begrijpelijk dat scholen zelf zorgzaam willen zijn en tegelijk ook leerlingen en ouders tot zorgzaamheid willen aanzetten. Maar uit de klachten leren we dat die waarborgsom voor ouders in armoede soms een te hoge financiële drempel

legt. Voor sommigen ouders was het een reden om in de voorbije maanden niet in te gaan op het aanbod van de school om een laptop in bruikleen te nemen om hun kind zo beter aan het afstandsonderwijs te kunnen laten participeren.

We vragen om hiervoor op Vlaams niveau een verzekeringsregeling uit te werken die aanzet tot zorgzaamheid, een oplossing biedt voor 'ongelukjes' en het vragen van een financiële waarborg aan ouders overbodig maakt (en verbiedt). Zodat financiële drempels helemaal vermeden kunnen worden.

3.2. Digitale geletterdheid bij ouders

We vinden het een goede zaak dat de overheid van scholen verlangt om in hun ICT-schoolbeleid aandacht te schenken aan de digitale geletterdheid van ouders. Naarmate huistaken en afstandsonderwijs meer en meer op digitale leest geschoeid worden, is het van belang dat leerlingen ook thuis hierin ondersteuning kunnen krijgen. Dat vergt van de ouders de nodige vaardigheden. Waar die ontoereikend zijn, moeten ouders de kans krijgen om ze bij te spijkeren. Waar zulke initiatieven ontoereikend blijken, moeten alternatieve oplossingen gezocht worden.

In de nota lezen we echter niet welke rol scholen voor basis- of secundair onderwijs hierin kunnen spelen. Onder actiepoint 2.3 valt in dat verband enkel het woord 'e-inclusie'. Worden die scholen geacht zelf een aanbod uit te werken die een antwoord biedt op de onvoldoende digitale geletterdheid van sommige ouders? Of zullen ze dat kunnen doen in samenwerking met externe partners, zoals CVO's, organisaties die huiswerk- en studiebegeleiding aan huis geven of nog andere instanties? Moeten scholen dat zelf uitklaren of zal de Vlaamse overheid ervoor zorgen dat scholen daarvoor kunnen rekenen op enig coördinerend initiatief op bijvoorbeeld gemeentelijk niveau? We dringen er ook op aan dat in periodes van afstandsonderwijs scholen voor de meest kwetsbare kinderen een studiebegeleidingsaanbod op de school blijven aanbieden, zodat zij het 'afstandslernen' met begeleiding op de school kunnen doen.

3.3. Leerlingen motiveren

Het Kinderrechtencommissariaat is blij te lezen dat er werk gemaakt zal worden van een referentiekader voor kwaliteitsvol digitaal onderwijs. Dit lijkt ons zo'n belangrijk element dat het gerust een apart speerpunt genoemd mag worden. Net zoals de ontwikkeling van digitale content (leermiddelen) die aan die kwaliteitseisen voldoet, overigens.

Een volwaardige digitale onderwijscomponent omvat meer dan simpelweg bestaande leertaken en oefeningen in digitale vorm aanbieden of een leerkracht die voor een webcam uitleg zit te geven. De klachten die we de jongste tijd van jongeren krijgen naar aanleiding van het afstandsonderwijs dat ze momenteel door moeten, maken duidelijk dat er op dit vlak nog veel ruimte voor verbetering is. Kwaliteitsvolle digitale leermiddelen maken optimaal gebruik van de technische mogelijkheden en audiovisuele componenten om 'leerlingen mee te trekken' in het onderwerp en hun leergierigheid en leermotivatie aan te wakkeren. Ze kunnen ook voorzien in betrouwbare digitale (in periodes van afstandsonderwijs ook thuis af te leggen) toetsen, waardoor leerlingen het beperkte contactonderwijs dat ze in die periodes hebben, niet hoeven te zien opgaan in het afleggen van toetsen. We hopen dat het referentiekader deze elementen zal bevatten en dat het ook aandacht zal besteden aan de vraag hoe je als leerkracht ook op digitale wijze in interactie kunt treden met je leerlingen zodat afstandsonderwijs in minder mate afstandelijk onderwijs wordt. Interactief bezig zijn met leerlingen is in

verschillende opzichten een element van kwaliteitsvol onderwijs: het biedt extra kansen voor een diepgaand leerproces én het bevordert het mentale welzijn van leerlingen (én leerkrachten).

3.4. Flexibele leerwegen nodig

De visienota wijst er terecht op dat digitale leermiddelen extra kansen bieden om het onderwijsproces af te stemmen op de specifieke noden van zowel sterkere als meer kwetsbare leerlingen. Een doorgedreven differentiatie dreigt echter vooral in het secundair onderwijs op allerlei organisatorische drempels te stuiten, met name door zijn indeling in graden en leerjaren en specifieke regels voor studiebekrachtiging en -vordering. Wil men de extra kansen waarvan de nota gewaagt, ten volle benutten dan zal ook gekeken moeten hoe de bestaande regelgeving over flexibele leerwegen beter benut of ingezet kan worden en waar ze eventueel uitgebreid moet worden.

3.5. Redelijke aanpassingen nodig

Een element dat we missen in de visienota is de plaats die redelijke aanpassingen voor leerlingen met beperkingen krijgen in de beoogde digitale sprong voorwaarts. Ook op dit vlak biedt een digitale versnelling wellicht extra mogelijkheden. Verschillende hulpmiddelen die in het 'gewone' (klassieke, niet-digitale) onderwijs als redelijke aanpassingen benut worden voor leerlingen met bepaalde beperkingen, danken hun bestaan juist aan ICT-technologie. Denken we maar voorleessoftware of spellingcheckers voor kinderen met dyslexie.

Tegelijk mogen we niet uit het oog verliezen dat sommige digitale onderwijsontwikkelingen juist een bijkomende drempel kunnen opwerpen voor kinderen met een beperking en dus voor de realisatie van inclusief (afstands)onderwijs. We pleiten er daarom voor dat het in het vooruitzicht gestelde referentiekader voor kwaliteitsvol digitaal onderwijs ook een soort van 'inclusie-toets' bevat die de inzetbaarheid van digitale leermiddelen bij leerlingen met een beperking beoogt. En dat het beleid er oog voor heeft dat de ontwikkeling van nieuwe digitale leermiddelen, de professionalisering van leerkrachten en uiteraard ook het Kennis- en adviescentrum Digisprong daar de nodige aandacht aan besteden.

4. Graag meer uitleg over...

Een intrigerend element in de visienota is actie 3.10 die spreekt over het opstellen, samen met uitgeverijen, ontwikkelaars en onderwijsverstrekkers, van een ethische code over de ontwikkeling en het gebruik van onderwijssoftware. Het is uit de nota niet duidelijk welk actueel of te verwachten knelpunt de minister met zo'n ethische code wil aanpakken of waar die dan precies over moet gaan. Zelf kreeg het Kinderrechtencommissariaat al signalen van ouders die hun bezorgdheid uiten over het feit dat de school van hun kinderen gebruikt maakt van Google-diensten en daarmee persoonlijke gegevens van hun kinderen doorgeeft aan een groot commercieel bedrijf. We pleiten ervoor om in zo'n ethische code kinderrechten duidelijk te verankeren en te zorgen voor duidelijke transparantie over wat er precies met de gegevens van leerlingen gebeurt, wie daar inzage in krijgt, enz.

Het is ook de enige plek in de nota waar uitgeverijen en ontwikkelaars (van onderwijssoftware en digitale leermiddelen) expliciet vernoemd worden.

Dat zijn nochtans wellicht belangrijke partners in de digitale versnelling die de nota beoogt. Het zou ook de verdere uitwerking en monitoring van het hele plan ten goede komen mocht de visienota verhelderen welke (onderscheiden?) rol uitgeverijen en ontwikkelaars in dit plan toebedeeld krijgen.

- *Digisprong. Van achterstand naar voorsprong. ICT-plan voor een kwalitatief digitaal onderwijs in uitvoering van het relanceplan Vlaamse Veerkracht.* Nota van de Vlaamse Regering, ingediend door minister Ben Weyts, Brussel, 22 december 2020, <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1635256>